

МАРШАЛЕК К. О.,
аспірант кафедри публічного права
(Інститут гуманітарних
і соціальних наук
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»)

УДК 343.92

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2021.4.21>

ГЕРОНТОЛОГІЧНА ЗЛОЧИННІСТЬ У ПЕРІОД КАРАНТИНУ В УКРАЇНІ: ОКРЕМІ ПИТАННЯ

Статтю присвячено актуальному протягом останнього року питанню, яке є важливим як для науковців, так і для держави загалом, явищу, що виникло з певних підстав – йдеться про злочинність у період карантину. Гостро постало питання саме такого явища, як геронтологічна злочинність, адже саме на осіб похилого віку випали найбільші заборони та соціальний тиск із боку суспільства.

Особи похилого віку, перебуваючи в замкненому просторі: у квартирах, будинках – відчують на собі вплив карантину більш гостро, ніж молодше покоління, що тягне за собою вплив на психіку та вчинення правопорушень.

Негативні процеси соціально-економічного характеру, якими супроводжується карантинний період, суттєво послабили статус пенсіонерів у суспільстві та посилили моральний тиск.

У статті досліджуються питання негативного впливу карантину на геронтологічну злочинність, розглядаються статистичні дані за декілька попередніх років і період карантину. Статистика зазначає, що за перші місяці карантину саме люди похилого віку найчастіше порушували карантин через загострення відчуття своєї самотності, а також брак спілкування з колегами, сусідами або навіть відсутність звичайних прогулянок.

Розглянуто питання виникнення карантину й особливого впливу цього явища на осіб похилого віку, ставлення держави до осіб похилого віку, а саме резонанс, що виник під час ухвалення Кабінетом Міністрів України, Постанови від 11 березня 2020 року № 211.

У ній розглянуто фактори, причини, умови й обставини геронтологічної злочинності, що виникли саме в період самоізоляції осіб через пандемію COVID-19 у світі. Зокрема, через ухвалення державою категоричних заборон щодо осіб похилого віку та пропозицію для захисту, що певним чином призвело до обмеження пересування, спілкування та інших прав і потягло за собою зростання геронтологічної злочинності.

Ключові слова: геронтологічна злочинність, злочинність, карантин, особи похилого віку, детермінанти.

Marshalek K. O. Gerontological crime during quarantine in Ukraine: some issues

The article is devoted to a topical issue during the last year, which is important both for scientists and for the state as a whole, a phenomenon that arose on certain grounds is crime during quarantine. The question of such a phenomenon as gerontological crime became acute, because it was the elderly who had the greatest prohibitions and social pressure from society.

Elderly people, being in a confined space, in apartments, houses, feel the impact of quarantine more acutely than the younger generation, which entails an impact on the psyche and the commission of offenses.

Negative processes of socio-economic nature, which accompany the quarantine period, have significantly weakened the status of pensioners in society and increased moral pressure.

The article examines the negative impact of quarantine on gerontological crime, considers statistics for several previous years and the quarantine period. Statistics show that in the first months of quarantine, it was the elderly who most often violated quarantine due to an exacerbation of feelings of loneliness, as well as lack of communication with colleagues, neighbors or even lack of regular walks.

The issue of quarantine and the special impact of this phenomenon on the elderly, the attitude to the elderly by the state, namely the resonance that arose during the adoption of the Cabinet of Ministers of Ukraine, the Resolution of March 11, 2020 № 211.

It examines the factors, causes, conditions and circumstances of gerontological crime that arose during the period of self-isolation of individuals due to the COVID-19 pandemic in the world. In particular, due to the adoption by the state of categorical bans on the elderly and a proposal for protection, which in some way led to restrictions on movement, communication and other rights and led to an increase in gerontological crime.

Key words: *gerontological crime, crime, quarantine, elderly people, determinants.*

Вступ. Нині проблема злочинності осіб геронтологічного віку стає дедалі більш обширною й актуальною. Нового розвитку ця проблематика набула під час карантину, який введено в більшості країн світу через пандемію COVID-19.

Окремі питання у сфері геронтологічної злочинності та злочинності як явища загалом у різний час досліджували такі вітчизняні, радянські та зарубіжні вчені, як: А. Андрушко, Ю. Антонян, О. Барсукова, В. Батиргарєєва, Л. Борових, М. Войтіна, Т. Волкова, В. Голіна, Б. Головкін, О. Гришко, О. Джужа, А. Долгова, М. Заменгоф, І. Карепанова, В. Кудрявцев, В. Кулаков, В. Лень, Р. Михеев, М. Неклюдов, В. Петков, Е. Побегайло, Ю. Пудовочкін, О. Самойлова, О. Синсокий, П. Разумова, Ю. Репецька, В. Тирський, Г. Шнайдер, О. Юрченко та інші.

Постановка завдання. Метою наукової статті є спроба дослідження геронтологічної злочинності в період карантину в Україні, безумовно, з урахуванням світових тенденцій, оскільки найбільші обмеження під час карантину випадають на осіб геронтологічного віку, що спричиняє зростання рівня агресії, неврівноваженості, протиправної поведінки, неадекватності, тривожності та депресії. Відповідно, відбувається зростання й поширення злочинності (рівень, динаміка, географія, коефіцієнт) в державі.

Результати дослідження. Наприкінці 2019 року Україну та світ вразив новий вірус COVID-19, що спричиняє розвиток тяжкого респіраторного захворювання в людей і може передаватися від однієї особи до іншої. Уперше захворювання виявлено в м. Ухань (Китай). Із січня 2020 року в більшості країн світу починають упроваджувати карантин [1]. Такі заходи відбувались і відбуваються вже не раз у багатьох країнах, зокрема і в Україні, залежно від епідеміологічної ситуації.

Карантин являє собою (від італ. *quaranta* – сорок) – адміністративні та медико-санітарні заходи, спрямовані на обмеження контактів інфікованої або підозрілої на інфікування особи (осіб), тварини, вантажу, товару, транспортного засобу, населеного пункту, на рівні країни або між державами, що застосовуються для запобігання поширенню деяких небезпечних інфекційних хвороб [2].

В Україні з 12 березня 2020 року триває карантин, який впроваджено задля протидії поширенню вірусу COVID-19. Державні органи рекомендують дотримуватися самоізоля-

ції, що вважається ефективним запобіжним заходом для захисту громадян від зараження COVID-19. Державні чиновники з МОЗ України, авторитетні епідеміологи, санітарні лікарі, імунологи попереджають, що карантини різних рівнів із різними обмеженнями, у різних районах, областях, регіонах, на жаль, ще будуть запроваджуватися з великою ймовірністю не раз, тобто криза, «поріг» розглядуваного захворювання не подолано. Тільки розпочинається відповідна вакцинація.

Найбільший резонанс виник під час ухвалення Кабінетом Міністрів України Постанови від 11 березня 2020 року № 211, норми якої передбачають обмеження щодо осіб похилого віку, тобто осіб, яким більш як 60 років [3].

Згідно із цією постановою особи від 60 років повинні перебувати тільки вдома, утримуватися від спілкування з іншими особами, окрім осіб, що з ними проживають.

Ця постанова переважно ґрунтується на статистиці ВООЗ, більшість жертв вірусу відповідно до цієї статистики в Європі і взагалі у світі є особи віком понад 60 років [4].

Вікова структура захворюваності відрізняється від країни до країни. До прикладу, в Італії серед захворілих переважають літні люди (більш як половина з них – люди, які старші за 60 років, а середній вік хворого – 63 роки); у Китаї близько 80 % смертей через коронавірус припало на людей, які старші за 60 років. На осіб, які старші за 65 років, припадає 31 % випадків захворювання і 80 % смертей, пов'язаних із коронавірусом. У США на літніх людей також припадає 45 % усіх ушпиталень і понад 50 % ушпиталень у відділення інтенсивної терапії. За статистикою МОЗ, близько 47 % усіх захворілих – це люди віком від 50 років і більше [10].

Особи похилого віку, перебуваючи в замкненому просторі, тобто квартирі або будинку, відчувають на собі вплив карантину більш гостро, ніж молодші за них члени сім'ї та суспільства, що тягне за собою прояв у таких осіб підвищення рівня паніки, втоми, розладу сну, харчування, роздратованості, агресії, невдоволення, депресії та підвищення тривожності.

Фінський психіатр К. Вальбек уважає, що найважчою для людського розуму є ізоляція від соціуму. Інші наукові роботи вказаного дослідника зі схожих питань указують на те, що під час так званої самоізоляції в багатьох осіб можуть розвинутися окремі симптоми або навіть певні психологічні розлади. До прикладу, професор психіатрії Е. Ісометса зазначає, що різні особи переживають кризу по-різному: особи похилого віку перебувають у гіршому становищі та приймають цю ситуацію більш трагічно для свого психічного здоров'я [5].

Статистика свідчить, що за перші місяці карантину саме люди похилого віку найчастіше порушували карантин через загострення відчуття своєї самотності, а також брак спілкування з колегами, сусідами або навіть через відсутність звичайних прогулянок. У цьому аспекті в нас у державі повністю немає системи соціально-громадського, соціально-економічного спрямування (зайнятості, «потрібність», посилення праця, медичне обслуговування, довілля, дозвілля, харчування, хобі, відпочинок тощо), особливо щодо літніх громадян.

Кожне конкретне правопорушення, зокрема і кримінальне, зумовлено не однією ізолюваною причиною, а сукупністю факторів, причин, умов та обставин, які впливали на психіку особи в різний час.

Одним із таких детермінантів постала проблема, що виникла через втрату роботи більшістю осіб похилого віку та призвела до втрати соціальних зв'язків, які мали велике значення для цієї групи населення.

Негативні процеси соціально-економічного характеру, якими супроводжується карантинний період, суттєво послабили статус пенсіонерів у суспільстві та посилили моральний тиск. Така ситуація призвела до того, що на Дніпропетровщині патрульним і медикам довелося втихомирювати пенсіонера, який через ув'язнення вдома почав погрожувати самогубством, кидати бляшанки в машини під багатоповерхівкою, а також закинув підпалену подушку на балкон сусідів, що спричинило псування майна цих осіб [6].

Зазначимо, що не тільки соціальні детермінанти призводять до злочинності осіб похилого віку в карантинний час. Треба також зауважити, що під час самоізоляції більшість осіб опинилася у складних сімейних обставинах. Оскільки сім'ї опинилися в постійній взаємо-

дії, скупченості, на обмеженій площі, збільшилася кількість криміногенного впливу в таких родинях, саме пов'язаних із дефектами обстановки, таких як алкоголізм, постійні конфлікти, ухилення від забезпечення осіб похилого віку іншими членами сім'ї, оскільки економічні проблеми виникли у всіх, навіть за окремого проживання.

За офіційними даними Національної поліції України у 2020 році, за період карантину виявлено більше осіб, які вчиняють насильство в сім'ї; непоодинокі випадки, коли агресорами є особи похилого віку. Загалом правоохоронці зареєстрували за 9 місяців цього року 157,8 тис. заяв і повідомлень щодо домашнього насильства [7].

Зросла й ізоляція похилих людей із дітьми, особами з інвалідністю та іншими членами сім'ї, які в цей період не можуть перебувати у звичних їм державних закладах, таких як школи, інтернати, ліцеї, дитячі садочки, адже більшість цих закладів перейшли на дистанційне навчання.

Важливим фактором є також проблема житла, оскільки більшість осіб змушена жити в маленьких квартирах із великою кількістю осіб одночасно, тобто на обмеженій площі. В Європі на одного жителя припадає близько 40 кв. м, в Україні статистика вказує, що такі показники становлять близько 23,8 кв. м. Відповідно до ст. 47 Житлового кодексу України норма житла на одну особу становить 13,65 кв. м [9].

Реальність насправді гірша, оскільки в Україні поширеними є такі будівлі, як «хрущовки» – середня площа такого житла становить близько 40 кв. м, тоді як на такій площі може проживати від трьох до шести осіб. Усебічний зв'язок з іншими членами своєї родини може призвести також і до статевого насилля, особливо щодо дітей, які вимушено більшість часу проводять удома, і більшість опиняється в неблагополучних антисоціальних умовах, де вони можуть перебувати без належного нагляду своїх батьків або ж потерпають від насилля з боку осіб похилого віку, з якими вимушено залишаються протягом значного періоду часу.

Така ситуація призвела до того, що поліцейські Очаківського району в Миколаївській області затримали 66-річного чоловіка, який підозрюється в розбещенні своєї дев'ятирічної внучки. Про це повідомив відділ комунікації ГУ НП в Миколаївській області. Зокрема, у поліцію звернулася жителька району з повідомленням про те, що вона стала свідком вчинення дій сексуального характеру чоловіком щодо дев'ятирічної внучки. Як розповіла сама дівчинка, таке відбувалося не раз. Відомо, що дитина сирота та є на вихованні бабусі й діда [8].

Динаміка злочинності протягом останнього року характеризується хвилеподібними коливаннями. Вираженою є загальна тенденція до зростання рівня геронтологічної злочинності. Приріст геронтологічної злочинності у 2020 році проти 2019 року за кількістю притягнутих до кримінальної відповідальності становить 5,34 %. Середньомісячний абсолютний приріст за 2020 рік становить приблизно 323 кримінальні правопорушення щомісячно. На вказані показники злочинності суттєво вплинула сукупність вищезазначених факторів, причин, умов та обставин [7]. Практичні працівники правоохоронних органів, соціологи, психологи, психіатри, правники та вчені цих та інших галузей науки, розуміють, що за наведеними показниками стоїть великий латентний складник; безумовно, є різні причини, але насправді криміногенна, соціально-громадська, економічна ситуація в державі набагато гірша.

Як уже зазначалося, під час так званої самоізоляції в багатьох осіб похилого віку можуть розвинутися окремі симптоми, навіть певні психологічні проблеми, або навіть психіатричні відхилення чи розлади. Можна також вказати, що в умовах ізоляції більшістю осіб похилого віку унеможлиблюється ведення повноцінного сексуального життя у звичайному для нього форматі, а інколи це призводить і до проявів сексуального насилля в сім'ї щодо дорослих членів сім'ї та навіть малолітніх чи неповнолітніх членів такої сім'ї. Це є одним із основних детермінантів геронтологічної злочинності у сфері кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності.

Такі та інші фактори, причини, умови, обставини значною мірою зумовили зростання кількості притягнутих до відповідальності за кримінальні правопорушення проти стате-

вої свободи та статевої недоторканності. За період із 2014-го по 2018 рік включно вчинено 54 кримінальних правопорушення проти статевої свободи та статевої недоторканності особами геронтологічного віку, тоді як за період березня-грудня 2020 року вчинено 46 ідентичних правопорушень. Для більш детального представлення: за весь 2014 рік учинено вісім кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності, а за жовтень 2020 року – дев'ять кримінальних правопорушень, тобто приріст становить більш як 90 % [7].

Вагомий вплив мають усі вищерозглядані детермінанти геронтологічної злочинності. Водночас хотілося б звернути увагу саме на насильницькі злочини в сімейних відносинах під час самоізоляції, адже взаємовідносини осіб похилого віку більшою мірою є складними з огляду на вікові зміни, хронічні захворювання, багаторічні звички тощо.

Висновки. Отже, підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що вірус COVID-19 (з багатьма новими штамми), через який вимушено більшість громадян перебуває на самоізоляції, украй негативно впливає й особливо на осіб похилого віку, яким постановою Кабінету Міністрів обмежено пересування, що призвело до скорочення соціальних культурних економічних зв'язків. Перебування таких осіб в ізоляції з членами сім'ї, що схильні до певної криміногенної поведінки, алкоголізму, вживання наркотиків, постійних конфліктів, призводить до певних психологічних і психічних незворотних процесів, що, відповідно, можуть спонукати осіб похилого віку до скоєння злочинних діянь, зокрема до кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканності.

Список використаних джерел:

1. Коронавірус COVID-19: стаття URL: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.
2. WHO Director-General's opening remarks at the media briefing on COVID-19. 11 March 2020. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/dg/speeches/detail/who-director-general-s-opening-remarks-at-the-media-briefing-on-covid-19---11-march-2020>.
3. Постанова від 11 березня 2020 року № 211 «Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/211-2020-%D0%BF#Text>.
4. Вспышка коронавирусной инфекции COVID-19. URL: <https://www.who.int/ru/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019>.
5. Пта-Sanomat (Финляндия): финский психиатр рассказывает, что для человеческого разума тяжелее всего в изоляции. URL: <https://inosmi.ru/social/20200420/247296588.html>.
6. Не щадив нікого: на лівому березі пенсіонер кидався консервацією в людей і машин: стаття. URL: <https://dp.vgorode.ua/news/sobytyia/a1137681-ne-shchadil-nikoho-na-levom-berehu-pensioner-kidalsja-konservatsiej-v-ljudej-i-mashiny>.
7. Про зареєстровані кримінальні правопорушення та результати їх досудового розслідування. *Генеральна прокуратура України*. URL: https://old.gp.gov.ua/ua/stst2011.html?dir_id=113897&libid=100820&c=edit&_c=fo.
8. Дід систематично розбещував свою маленьку внучку: стаття. URL: <https://socportal.info/ua/news/ded-sistematicheski-razvrashchal-svoiu-malenkuiu-vnuchku>.
9. Житловий кодекс Української РСР від 30 травня 1983 року № 5464-X. *Відомості Верховної Ради України*. 1983. № 28. Ст. 356.
10. Коронавірус в Україні. URL: <https://index.minfin.com.ua/reference/coronavirus/ukraine>.

